

## ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК РІВНЯ АСЕРТИВНОСТІ ОСОБИСТОСТІ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ ТА СТРАТЕГІЙ ПОВЕДІНКИ У КОНФЛІКТАХ

**Ольга Петриченко**

**аспірантка кафедри психології**

Український державний університет імені М. П. Драгоманова

01601, Україна, м. Київ, вул. Пирогова, 9

[o.v.petrychenko@gmail.com](mailto:o.v.petrychenko@gmail.com), <https://orcid.org/0009-0001-3591-0448>

### **Анотація**

У статті представлено результати дослідження взаємозв'язку рівня асертивності особистості юнацького віку та стратегій поведінки у конфліктах. Метою дослідження було визначення характеру статистичних зв'язків між компонентами асертивності та особливостями вибору конфліктних стратегій, а також виявлення типологічних профілів особистості за показниками асертивності та поведінкових реакцій у конфліктних ситуаціях. У процесі дослідження застосовано кореляційний, кластерний та дисперсійний аналізи, що дозволили комплексно оцінити взаємозалежність досліджуваних характеристик. Встановлено, що асертивність найбільш виражено пов'язана зі стратегіями суперництва та пристосування. Виявлено, що окремі характеристики особистості, зокрема нервово-психічна стійкість, готовність до активних дій та конструктивна агресивність, можуть впливати на вибір моделей поведінки у конфліктах. За результатами кластерного аналізу методом Варда визначено чотири профілі асертивності у контексті конфліктної поведінки: низькоасертивний неконфронтаційний, помірно-низькоасертивний поступливий, високоасертивний деескалаційний та помірно-високоасертивний конфронтаційний профілі. Виділені типи продемонстрували змістовні психологічні відмінності, що були підтверджені результатами однофакторного дисперсійного аналізу (ANOVA) та критерію Краскела–Волліса. Практична значущість дослідження полягає у можливості використання отриманих результатів для розробки диференційованих програм психологічного супроводу, тренінгів розвитку асертивності та формування конструктивних стратегій взаємодії у конфліктних ситуаціях. Перспективи подальших досліджень передбачають вивчення стабільності визначених профілів, їх зв'язку з іншими поведінковими стратегіями та оцінку ефективності психологічних інтервенцій для розвитку співпраці й конструктивного вирішення конфліктів

**Ключові слова:** асертивність, юнацький вік, конфліктна поведінка, стратегії конфлікту, суперництво, пристосування, співробітництво, психологічний профіль.

### **Вступ**

Пролонгований стан невизначеності сьогодення потребує додаткового психологічного ресурсу на урегулювання конфліктів, що поряд із станами тривожності та агресії набуває більшої спонтанності та непрогнозованості. В сучасних умовах формування соціальних та міжособистісних відносин, коли процес актуалізації та самоствердження особистості за неокреслених перспектив майбутнього, наштовхується на усталені життєві парадигми, питання конструктивного діалогу, як в професійній діяльності, так і в особистому житті індивіда набуває особливої актуальності.

Асертивність, що передбачає здатність особистості усвідомлювати себе незалежним суб'єктом власного життя, розглядається сучасною психологічною наукою як комплексне інтегративне особистісне утворення, що містить в собі емоційні, когнітивні та поведінкові компоненти, забезпечує ефективну самореалізацію та реалізується через асертивну поведінку, виключаючи в процесі міжособистісній взаємодії домінування або підкорення (Петриченко & Федоренко, 2025). Особливого значення набуває вивчення асертивності саме у період юності, головними задачами якого стає процес становлення особистісного самовизначення, професійної діяльності, досягнення особистісної автономії, а провідною формою діяльності визначається спілкування. Саме в цей період вміння конструктивно вирішувати конфліктні ситуації значною мірою детермінує успішність адаптації особистості у професійній діяльності, навчанні та міжособистісному спілкуванні (Li, Duys & Um, 2025).

Попри наявність окремих досліджень, присвячених асертивності та конфліктній поведінці, питання їхнього взаємозв'язку у юнацькому віці залишається недостатньо вивченим, хоча саме розуміння характеру співвідношення між рівнем асертивності та вибором стратегій поведінки у конфліктах дозволило б розробити ефективні програми психологічного супроводу молоді. Більшість досліджень розглядають асертивність ізольовано від конфліктної поведінки, або фокусуються на окремих стратегіях без урахування структурної складності самої асертивності як багатокomпонентної властивості особистості (Мазоха, 2025). Відтак теоретичне та емпіричне обґрунтування специфіки взаємозв'язку досліджуваних феноменів, виявлення провідних компонентів асертивності у детермінації вибору конструктивних стратегій поведінки становить важливе завдання сучасної психологічної науки.

Концептуальні підходи до розуміння асертивності було закладено у працях А. Solter, який розглядав асертивність через розуміння невпевненості, що виражається в нездатності виражати свої бажання та потреби, обмежує особистість в самореалізації та призводить до труднощів у комунікації (Solter, 2002). Надалі зазначені ідеї отримали розвиток у дослідженнях J. Wolpe, котрий визначив причиною неспроможності прояву асертивності соціальний страх, та пов'язані з ним поведінкові прояви (Wolpe, 1990). Автор інтегрував концепцію асертивності у теорію систематичної десенсибілізації, розглядаючи розвиток асертивної поведінки як ефективний засіб подолання тривожності та соціальних страхів. Подальший розвиток концепції асертивності пов'язаний з роботами R.E. Alberti, M.L. Emmons, які розглядали прояв асертивності можливим лише за умови рівності особистісних прав особистості незалежно від соціального статусу (Alberti & Emmons, 2017). А також системою міжособистісної взаємодії Randy J. Paterson, що визначив чотири стилі спілкування: пасивний, агресивний, пасивно-агресивний та асертивний, де асертивний стиль спілкування є окремою формою поведінки, що не походить від окреслених вище форм та вважається найбільш ефективним (Paterson, 2000).

У вітчизняній психології питання феномену асертивності розглядаються у контексті досліджень впевненості у собі, автономності, здатності адаптуватися до соціокультурного середовища, вибору поведінки, що визначається власними спонуканнями та стратегіями співпраці (С.А. Медведева, Н.М. Подоляк, Л.О. Ніколаєв, Л.М. Марчук, В.З. Лучків).

**Мета** дослідження: встановити та емпірично дослідити аналіз характеру взаємозв'язків між рівнем асертивності особистості юнацького віку та обраною нею стратегіями поведінки у конфлікті методами кореляційного, кластерного та дисперсійного аналізів.

**Завдання** дослідження: 1) виявити зв'язок показників асертивності особистості з переважними стратегіями поведінки у конфліктних ситуаціях; 2) виокремити емпіричні профілі респондентів за поєднанням показників асертивності та стратегій поведінки у конфлікті, описати типологію профілів; 3) встановити статистичну значущість між профілями за ключовими показниками.

### **Методи дослідження**

Для виявлення взаємозв'язку між рівнем асертивності особистості та стратегіями поведінки у конфліктних ситуаціях було застосовано кореляційний, та кластерний аналізи. Рівень асертивності та вибор стратегій поведінки у конфліктах досліджувався комплексом стандартизованих методик: «Тест-опитувальник компонентів асертивності (ТОКАС)» (Саннікова, Санніков & Подоляк, 2013), методика Rathus Assertiveness scale-30 (Rathus Assertiveness Schedule, RAS-30) адаптована В.С. Василевський, А.Б. Десятник (Василевський, Десятник, 2025)., методика діагностики стратегії поведінки у конфлікті К. Томаса (The Thomas–Kilmann Conflict Mode Instrument, TKI) адаптована Р. Кілманном (Гарькавець, 2023; Thomas & Kilmann, 1974).

Для обробки отриманих даних використовувалися методи описової статистики, перевірка нормальності розподілу за критерієм Шапіро-Вілка, кореляційний аналіз за коефіцієнтом Спірмена та ієрархічний кластерний аналіз методом Варда із використанням евклідової відстані. Перед кластеризацією змінні були стандартизовані.

Перевірка відмінностей між кластерами була проведена за допомогою однофакторного дисперсійного аналізу (ANOVA). Фактором виступала належність до кластеру, залежними змінними — показники ТОКАС, RAS і стратегії поведінки в конфлікті Томаса–Кілманна. Додатково, з огляду на порушення нормальності частини показників, результати перевірено критерієм Краскела–Волліса. Для уточнення відмінностей між групами було проведено апостеріорні (Post-hoc) порівняння, із застосуванням критерію Games–Howell, що використовували у випадках статистично значущої нерівності дисперсій за тестом Левена.

Статистична обробка даних здійснювалась шляхом використання програмного забезпечення IBM SPSS Statistics версії 26.0. Загальну вибірку дослідження склали 334 респонденти віком від 17 до 23 років. Емпіричне дослідження було проведено на базі Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, Київського національного університету імені Тараса Шевченка та Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича протягом 2024-2025 навчального року.

### **Результати та дискусії**

Аналіз середніх значень показників асертивності (табл. 1) засвідчив, що респонденти демонструють переважно середній рівень розвитку даної властивості з варіативністю за окремими компонентами. Зокрема середнє значення афективного компонента асертивності (AcE ТОКАС) становило 35,2 балів при стандартному відхиленні 9,7, що відповідає нижній межі середнього рівня.

Отримані показники свідчать про помірну здатність значної частини респондентів до спонтанності емоційних реакцій, недостатньо виражене почуття впевненості та підвищений рівень тривоги. Водночас досить високе стандартне відхилення вказує на значну варіативність індивідуальних показників у межах вибірки.

Таблиця 1

**Описова статистика показників асертивності та стратегій  
конфліктної поведінки (n=334)**

| <b>Змінна</b>   | <b>M</b> | <b>SD</b> | <b>W</b> | <b>p</b> | <b>Min</b> | <b>Max</b> | <b>Розподіл</b> |
|-----------------|----------|-----------|----------|----------|------------|------------|-----------------|
| AcE ТОКАС       | 35,194   | 9,749     | 0,990    | 0,634    | 12,000     | 58,000     | норм.           |
| AcK ТОКАС       | 41,028   | 7,235     | 0,979    | 0,084    | 22,000     | 56,000     | норм.           |
| AcП ТОКАС       | 38,944   | 7,146     | 0,963    | 0,004    | 18,000     | 52,000     | ненорм.         |
| AcKP ТОКАС      | 45,407   | 8,234     | 0,938    | < 0,001  | 23,000     | 60,000     | ненорм.         |
| Ac3ar ТОКАС     | 40,144   | 7,099     | 0,961    | 0,003    | 21,500     | 53,250     | ненорм.         |
| RAS             | 72,398   | 16,691    | 0,977    | 0,057    | 32,000     | 107,000    | прик./норм.     |
| Суперництво     | 5,898    | 3,129     | 0,972    | 0,022    | 0,000      | 12,000     | ненорм.         |
| Співробітництво | 6,037    | 1,623     | 0,956    | 0,001    | 2,000      | 11,000     | ненорм.         |
| Компроміс       | 6,917    | 1,968     | 0,971    | 0,020    | 3,000      | 12,000     | ненорм.         |
| Уникання        | 6,037    | 1,808     | 0,958    | 0,002    | 2,000      | 10,000     | ненорм.         |
| Пристосування   | 5,111    | 2,189     | 0,975    | 0,037    | 0,000      | 11,000     | ненорм.         |

**Умовні позначення:** M - середнє арифметичне значення, SD - стандартне відхилення, W - статистика тесту Шапіро-Вілка, p - рівень статистичної значущості, Min - мінімум, Max - максимум.

Когнітивно-смісловий компонент (AcK ТОКАС) характеризується середнім значенням 41,0 балів (SD=7,2), що вирізняється адекватною орієнтацією в соціальній ситуації та адекватністю її оцінки, здатністю орієнтуватися в соціальних очікуваннях та усвідомлювати власні потреби у досягненні мети.

Проте усвідомлення на когнітивному рівні не завжди трансформується у відповідну поведінку, про що свідчать показники поведінкового компоненту (AcП ТОКАС) із значенням 38,9 балів (SD=7,1), що хоча і потрапляє у діапазон середнього рівня, але прямує ближче до його нижньої межі. Отримані дані засвідчують, що студентська молодь демонструє помірну готовність до дій, що враховує права інших людей, обираючи натомість пасивність або неконструктивну агресивність.

Контрольно-регулятивний компонент (AcKP ТОКАС) виявився найбільш розвиненим серед усіх компонентів асертивності, його середнє значення склало 45,4 бали (SD=8,2), що відповідає верхній межі середнього рівня та характеризується схильністю до самостійних дій, наполегливості у захисті своїх прав та відстоювання своєї думки.

Загальний показник асертивності (Ac3ar ТОКАС) та середнє значення асертивності RAS у досліджуваній вибірці склали 40,1 бали (SD=7,0) та 72,3 бали (SD=16,7) відповідно, що відповідає середньому рівню впевненості згідно з нормативними межами методик ТОКАС та RAS.

Щодо стратегій поведінки у конфліктах, найбільшу вираженість виявила стратегія компромісу (M=6,9; SD=1,9), що підтверджує готовність досліджуваних до часткових поступок заради вирішення гострого конфлікту, що працює у короткостроковій перспективі, але може залишати ситуацію неврегульованою.

Середню вираженість виявила стратегія співробітництво (середнє значення 6,0 балів при SD=1,6) та стратегія уникання (6,0 балів при SD=1,8), що свідчить як про готовність

молодих людей витрачати час та ресурси на пошук взаємовигідних рішень у конфліктних ситуаціях, так і до вибору пасивних способів реагування на конфлікт.

Стратегії пристосування та суперництва виявилися найменш вираженими серед усіх стратегій ( $M=5,11$ ;  $SD=2,2$  та  $M=5,9$ ;  $SD=3,1$ ), при цьому стандартне відхилення стратегії суперництва було найвищим, що свідчить про значні індивідуальні відмінності. Частина респондентів взагалі не схильна до конкурентної поведінки у конфліктах, тоді як деякі демонструють високу орієнтацію на відстоювання власних інтересів навіть ціною конфронтації.

Перед проведенням кореляційного аналізу було здійснено перевірку нормальності розподілу досліджуваних показників за критерієм Шапіро-Вілка. Результати показали, що частина змінних статистично значуще відрізняється від нормального розподілу, зокрема поведінковий, контрольний - регулятивний та загальний показники асертивності ТОКАС, а також усі стратегії поведінки у конфлікті за моделлю Томаса-Кілманна. У зв'язку з цим для аналізу взаємозв'язків було використано коефіцієнт рангової кореляції Спірмена.

Кореляційний аналіз засвідчив наявність статистично значущих зв'язків між окремими показниками асертивності та стратегіями поведінки у конфлікті, що підтверджує гіпотезу про детермінуючу роль асертивності у виборі способів реагування на конфліктну ситуацію (табл.2).

Зокрема, загальний показник асертивності за RAS позитивно корелює зі стратегією суперництва,  $\rho = 0,244$ ,  $p = 0,011$ , та негативно - зі стратегією пристосування,  $\rho = -0,287$ ,  $p = 0,003$ . Це свідчить про те, що вищий рівень асертивності респондентів пов'язаний із більшою схильністю до активного та наполегливого відстоювання власної позиції, та водночас меншою схильністю до поступливості у конфліктній взаємодії.

*Таблиця 2*

**Кореляційні зв'язки між компонентами асертивності та стратегіями поведінки у конфліктах**

| Показник асертивності | Суперництво                         | Співробітництво                      | Компроміс                         | Уникання                           | Пристосування                           |
|-----------------------|-------------------------------------|--------------------------------------|-----------------------------------|------------------------------------|-----------------------------------------|
| АсЕ ТОКАС             | $\rho = 0,128$<br>( $p = 0,185$ )   | $\rho = -0,231^*$<br>( $p = 0,016$ ) | $\rho = 0,156$<br>( $p = 0,107$ ) | $\rho = 0,002$<br>( $p = 0,986$ )  | $\rho = -0,193^*$<br>( $p = 0,045$ )    |
| АсК ТОКАС             | $\rho = 0,015$<br>( $p = 0,874$ )   | $\rho = -0,114$<br>( $p = 0,239$ )   | $\rho = 0,188$<br>( $p = 0,051$ ) | $\rho = -0,033$<br>( $p = 0,733$ ) | $\rho = -0,105$<br>( $p = 0,277$ )      |
| АсП ТОКАС             | $\rho = 0,081$<br>( $p = 0,406$ )   | $\rho = -0,192^*$<br>( $p = 0,046$ ) | $\rho = 0,027$<br>( $p = 0,778$ ) | $\rho = 0,106$<br>( $p = 0,275$ )  | $\rho = -0,136$<br>( $p = 0,161$ )      |
| АсКР ТОКАС            | $\rho = 0,115$<br>( $p = 0,235$ )   | $\rho = -0,130$<br>( $p = 0,179$ )   | $\rho = 0,028$<br>( $p = 0,776$ ) | $\rho = 0,014$<br>( $p = 0,885$ )  | $\rho = -0,131$<br>( $p = 0,176$ )      |
| АсЗаг ТОКАС           | $\rho = 0,105$<br>( $p = 0,278$ )   | $\rho = -0,181$<br>( $p = 0,060$ )   | $\rho = 0,096$<br>( $p = 0,324$ ) | $\rho = 0,037$<br>( $p = 0,06$ )   | $\rho = -0,162$<br>( $p = 0,094$ )      |
| RAS                   | $\rho = 0,244^*$<br>( $p = 0,011$ ) | $\rho = -0,176$<br>( $p = 0,069$ )   | $\rho = 0,157$<br>( $p = 0,104$ ) | $\rho = -0,122$<br>( $p = 0,208$ ) | $\rho = -0,287^{**}$<br>( $p = 0,003$ ) |

**Примітка:** У таблиці подано коефіцієнти Спірмена ( $\rho$ ) та рівень статистичної значущості ( $p$ ):

\*  $p < 0,05$ ; \*\*  $p < 0,01$ .

Також встановлено слабкі негативні зв'язки між афективним компонентом асертивності (АсЕ ТОКАС) і співробітництвом,  $\rho = -0,231$ ,  $p = 0,016$ , між афективним компонентом (АсЕ ТОКАС) і пристосуванням,  $\rho = -0,193$ ,  $p = 0,045$ , а також між поведінковим компонентом асертивності (АсП ТОКАС) та співробітництвом,  $\rho = -0,192$ ,  $p = 0,046$ . Отримані дані засвідчують, що при високій нервово-психічній стійкості, може спостерігатися зниження готовності поступатися власними позиціями або шукати спосіб вирішення проблеми шляхом визнання аргументів суперника, уникаючи домінування. Окрім цього, висока готовність до дій та виражена конструктивна агресивність також знижує здатність шукати час на урегулювання конфлікту через пошук взаємної згоди.

Додатково кореляційний аналіз засвідчив ще пари змінних, які можна розглянути як напрями можливих зав'язків (табл.3). Так, наприклад, когнітивно-смысловий компонент (АсК ТОКАС) має слабкі позитивні тенденції зі стратегією компроміс,  $\rho = 0,188$ ,  $p = 0,051$ , що говорить про те, що чим більша здатність орієнтуватися в соціальних очікуваннях, тим вірогідніше готовність досліджуваних поступатися власними позиціями задля швидкого урегулювання конфлікту.

Таблиця 3

**Напрями можливих кореляційних зав'язків між компонентами асертивності та стратегіями поведінки у конфліктах**

| Пара змінних                  | $\rho$ | $p$   | Коментар                   |
|-------------------------------|--------|-------|----------------------------|
| АсК ТОКАС - Компроміс         | 0,188  | 0,051 | позитивна тенденція        |
| АсЗаг ТОКАС - Співробітництво | -0,181 | 0,060 | негативна тенденція        |
| RAS - Співробітництво         | -0,176 | 0,069 | негативна тенденція        |
| АсЗаг ТОКАС - Пристосування   | -0,162 | 0,094 | слабка негативна тенденція |

**Умовні позначення:**  $\rho$  – коефіцієнт рангової кореляції Спірмена,  $p$ -рівень статистичної значущості.

З метою виявлення емпіричних профілів респондентів за поєднанням рівня асертивності та стратегій поведінки в конфліктних ситуаціях було проведено ієрархічний кластерний аналіз. До аналізу було включено афективний, когнітивний, поведінковий і контрольно-регулятивний компоненти асертивності за ТОКАС, загальний показник асертивності за RAS, а також п'ять стратегій поведінки у конфлікті за моделлю Томаса-Кілманна: суперництво, співробітництво, компроміс, уникання та пристосування. Аналіз здійснювався методом Варда із використанням евклідової відстані; змінні були попередньо стандартизовані.

За результатами кластерного аналізу виокремлено чотири кластери респондентів: низькоасертивний неконфронтаційний профіль, помірно-низькоасертивний компромісно-пристосувальний профіль, високоасертивний компромісно-уникаючий профіль та домінантно-асертивний конкурентний профіль (табл.4). Модель охопила 334 респонденти. Якість моделі характеризувалася коефіцієнтом детермінації  $R^2 = 0,381$ , що відображає ступінь пояснення варіативних даних, та силуетним показником Silhouette = 0,120. Отримане значення Silhouette свідчить про невисоку чіткість кластерного розмежування, тому результати кластерного аналізу доцільно інтерпретувати як експлораторні емпіричні профілі.

Таблиця 4

**Профілі чотирьох кластерів за стандартизованими середніми значеннями показників асертивності та стратегій поведінки у конфлікті**

| Кластер   | AcE<br>ТОКАС | AcK<br>ТОКАС    | AcП<br>ТОКАС | AcKP<br>ТОКАС | RAS           |
|-----------|--------------|-----------------|--------------|---------------|---------------|
| Кластер 1 | -1,419       | -1,534          | -1,702       | -1,767        | -1,291        |
| Кластер 2 | -0,343       | -0,297          | -0,183       | -0,311        | -0,271        |
| Кластер 3 | 0,741        | 0,840           | 0,693        | 0,847         | 0,429         |
| Кластер 4 | 0,304        | 0,216           | 0,305        | 0,326         | 0,455         |
| Кластер   | Суперництво  | Співробітництво | Компроміс    | Уникання      | Пристосування |
| Кластер 1 | -0,196       | 0,417           | -0,793       | 0,375         | 0,373         |
| Кластер 2 | -0,674       | 0,220           | 0,520        | -0,138        | 0,448         |
| Кластер 3 | -0,265       | -0,384          | 0,498        | 0,513         | -0,208        |
| Кластер 4 | 1,021        | -0,061          | -0,641       | -0,487        | -0,436        |

**Примітка:** Значення близько 0 відповідає середньому рівню у вибірці; додатні значення - рівню вище середнього; від'ємні - нижче середнього.

Аналіз дендрограми та коефіцієнтів агломерації дозволив виділити чотири основних кластерів респондентів (табл.5).

Таблиця 5

**Інтерпретація кластерів за результатами кластерного аналізу**

| Кластер | Рекомендована назва                              | Змістова характеристика                                                                                                                                                                                                |
|---------|--------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 1       | Низькоасертивний неконфронтаційний профіль       | Кластер характеризується поєднанням низького рівня асертивності з неконфронтаційною орієнтацією на взаємодію (співробітництво, уникання, пристосування)                                                                |
| 2       | Помірно-низькоасертивний поступливий профіль     | Кластер характеризується поєднанням помірно низького рівня асертивності з орієнтацією на взаємні (компроміс) та односторонні (пристосування) поступки                                                                  |
| 3       | Високоасертивний деескалаційний профіль          | Кластер характеризується поєднанням високого рівня асертивності з орієнтацією на мінімізацію конфлікту, що проявляється у прагненні знизити його інтенсивність (компроміс) або уникнути подальшої ескалації (уникання) |
| 4       | Помірно-високоасертивний конфронтаційний профіль | Кластер характеризується поєднанням помірно високого рівня асертивності з високим рівнем домінування, орієнтацією на конфронтацію та досягнення власних цілей                                                          |

Кластер 1. Низькоасертивний неконфронтаційний профіль ( $n = 43$ ; 13 %). Представники даної групи мають різко знижені значення всіх компонентів асертивності за ТОКАС та RAS. За конфліктними стратегіями спостерігаються дещо підвищені співробітництво, уникання і пристосування та знижений компроміс. Профіль відображає низьку готовність активно відстоювати власну позицію, схильність уникати прямої конфронтації або поступатися власними позиціями, разом із орієнтацією шукати час та ресурси на вирішення проблеми або конфліктної ситуації.

Кластер 2. Помірно-низькоасертивний поступливий профіль ( $n = 104$ ; 31 %). Показники асертивності даної групи є помірно нижчими за середні, без різкого падіння. Найбільш виражені стратегії - компроміс і пристосування, тоді як суперництво помітно знижене. Такий профіль можна описати як орієнтацією на часткове узгодження інтересів, готовність поступатися власними позиціями та зниження конфронтаційності.

Кластер 3. Високоасертивний деескалаційний профіль ( $n = 87$ ; 26 %). Даний кластер має найвищі показники компонентів асертивності за ТОКАС і підвищений RAS. Водночас у структурі конфліктної поведінки підвищені компроміс і уникання, а суперництво та співробітництво знижені. Це свідчить про те, що висока асертивність поєднується з пошуком мінімізації ескалації, частковим узгодженням інтересів або повним уникнення конфлікту.

Кластер 4. Помірно-високоасертивний конфронтаційний профіль ( $n = 100$ ; 30 %). Для респондентів цього кластеру характерні помірно підвищені показники асертивності, водночас найбільш вираженою особливістю є високий рівень стратегії суперництва. Компроміс, уникання та пристосування знижені. Профіль відображає агресивне відстоювання власної позиції, прояв наполегливості і орієнтацію на досягнення власної мети у конфлікті.

Для перевірки відмінностей між кластерами було проведено однофакторний дисперсійний аналіз (ANOVA). Фактором виступала належність до кластеру, залежними змінними — показники ТОКАС, RAS і стратегії Томаса–Кілманна. Додатково, з огляду на порушення нормальності частини показників, результати перевірено критерієм Краскела–Волліса. Для уточнення відмінностей між групами було проведено апостеріорні (Post-hoc) порівняння, із застосуванням критерію Games–Howell, який використовували у випадках статистично значущої нерівності дисперсій за тестом Левена (табл. 6).

Таблиця 6

**Перевірка відмінності між кластерами. Порівняння кластерів: дисперсійний аналіз та критерій Краскела–Волліса**

| Змінна      | F      | p ANOVA | $\eta^2$ | p Levene | H Kruskal–Wallis | p KW    |
|-------------|--------|---------|----------|----------|------------------|---------|
| AcE ТОКАС   | 31,513 | < 0,001 | 0,476    | 0,842    | 48,869           | < 0,001 |
| AcK ТОКАС   | 40,742 | < 0,001 | 0,540    | 0,371    | 53,761           | < 0,001 |
| AcП ТОКАС   | 41,887 | < 0,001 | 0,547    | 0,518    | 47,640           | < 0,001 |
| AcKP ТОКАС  | 68,672 | < 0,001 | 0,665    | 0,088    | 65,455           | < 0,001 |
| AcЗаг ТОКАС | 86,033 | < 0,001 | 0,713    | 0,551    | 69,448           | < 0,001 |
| RAS         | 18,860 | < 0,001 | 0,352    | 0,010    | 34,251           | < 0,001 |
| Суперництво | 31,507 | < 0,001 | 0,476    | 0,019    | 55,406           | < 0,001 |

*Продовження таблиці 6*

| Змінна          | F      | p ANOVA | $\eta^2$ | p Levene | H Kruskal–Wallis | p KW    |
|-----------------|--------|---------|----------|----------|------------------|---------|
| Співробітництво | 2,965  | < 0,036 | 0,079    | 0,871    | 8,284            | < 0,040 |
| Компроміс       | 19,118 | < 0,001 | 0,355    | 0,951    | 39,324           | < 0,001 |
| Уникання        | 6,931  | < 0,001 | 0,167    | 0,052    | 17,814           | < 0,001 |
| Пристосування   | 6,056  | < 0,001 | 0,149    | 0,011    | 15,450           | < 0,001 |

**Умовні позначення:** F - значення F критерію дисперсійного аналізу (ANOVA), p ANOVA - рівень статистичної значущості результатів ANOVA,  $\eta^2$  - коефіцієнт величини ефекту (ета-квадрат), p Levene - значення тесту Левена, H Kruskal–Wallis - статистика критерію Краскела - Волліса, p KW - рівень статистичної значущості Краскела - Волліса.

За всіма показниками було виявлено статистично значущі відмінності між кластерами. Найбільші ефекти спостерігаються для загального показника асертивності (Ac3ag ТОКАС), контрольно-регулятивного компонента (AcKP ТОКАС), поведінкового (AcП ТОКАС) та когнітивно-сміслового компонентів (AcК ТОКАС), що очікувано, оскільки ці показники входили до кластеризації. Серед стратегій Томаса–Кілманна кластери найбільш виразно диференціюються за показниками суперництва і компромісу.

### Висновки

За результатами проведеного дослідження було визначено основні статистичні зв'язки між рівнем асертивності та стратегій поведінки у конфліктах.

Відповідно до результатів проведеного кореляційного аналізу зазначено, що асертивність найбільш послідовно пов'язана з двома конфліктними стратегіями: позитивно із суперництвом і негативно з пристосуванням. Тобто, зростання асертивності супроводжується більшою готовністю до активного відстоювання власної позиції та меншою схильністю до поступливості. Виявлено, що молоді люди з більш вираженою нервово-психічною стійкістю характеризуються зниженням готовності поступатися власними позиціями або обирати стратегію співробітництва. Зниження здатності шукати шляхи співпраці спостерігається також у студентів, що мають високу готовність до дій та виражену конструктивну агресивність.

За допомогою кластерного аналізу методом Варда було визначено, що асертивність не є однорідним феноменом у контексті конфліктної поведінки. Вибірка поділилася на чотири статистично значущі профілі: низькоасертивний неконфронтаційний, помірно-низькоасертивний поступливий профіль, високоасертивний деескалаційний профіль і помірно-високоасертивний конфронтаційний профіль. Попри невисоку чіткість кластерного розмежування, профілі показали змістовну психологічну інтерпретацію.

Однофакторний дисперсійний аналіз (ANOVA) та критерій Краскела–Волліса підтвердили, що виділені кластери статистично значущо відрізняються за всіма досліджуваними показниками. Особливо виразними є відмінності за компонентами асертивності, загальним показником ТОКАС, RAS, суперництвом і компромісом. Це дозволяє описувати кластери як змістовно відмінні емпіричні профілі.

*Перспективи подальших досліджень* передбачають лонгітюдне вивчення стабільності виявлених кластерів у часі, аналізі їх зв'язку з іншими поведінковими стратегіями (такими як

підкорення та домінування), а також у вивченні ефективності цільових інтервенцій для кожного типологічного профілю з оцінкою можливостей переходу між кластерами під впливом психологічного супроводу.

Окрім цього, подальші наукові пошуки можуть бути зосереджені на вивченні зв'язку асертивності особистості із міжособистісною взаємодією, орієнтовану на співпрацю, та пошуку актуалізації вибору стратегії співробітництва як засобу подолання конфліктних ситуацій.

Практична значущість дослідження полягає у можливості розробки психологічного інструментарію, диференційованих програм психологічної підтримки та тренінгів асертивності у контексті кооперативної взаємодії з урахуванням типологічних профілів.

### Література

1. Василевський, В.С., & Десятник, А.Б. (2025). Psychodiagnostics of personal assertiveness: adaptation of the Rathus assertiveness scale – 30. *Перспективи та інновації науки*, 11(57), 1664-1676. [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-11\(57\)](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-11(57))
2. Гарькавець, С. (2023). *Психологічні основи віктимології*. (Навчально- методичний посібник). Київ : СНУ ім. В. Даля.
3. Мазоха, І. (2025). Конфліктність та агресивність як прояви деструктивних станів особистості: теоретичний і практичний аспект. *Вісник міжнародного економіко - гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука: серія Педагогіка та психологія*, 3, 172-177. <https://doi.org/10.32782/3041-2021/2025-3-24>
4. Петриченко, О.В., & Федоренко, А.Ф. (2025). Теоретична модель асертивного потенціалу особистості студентської молоді. *Науковий часопис УДУ імені М.П. Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки*, 27(72), 127-139. [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series12.2025.27\(72\).11](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series12.2025.27(72).11)
5. Саннікова, О.П., Санніков, О.І., & Подоляк, Н.М. (2013). *Діагностика асертивності: результати апробації методики «Токас»*. *Наука і освіта*, 3, 140-144. Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/NiO\\_2013\\_3\\_42](http://nbuv.gov.ua/UJRN/NiO_2013_3_42)
6. Alberti, R.E., & Emmons, M.L. (2017). *Your perfect right: Assertiveness and equality in your life and relationships* (10th ed.). Oakland, CA : Impact Publishers, and imprint of New Harbinger Publications, Inc. Режим доступу: [https://archive.org/details/yourperfectright0000albe\\_k8d4/page/n5/mode/2up](https://archive.org/details/yourperfectright0000albe_k8d4/page/n5/mode/2up)
7. Li, H., Duys D.K., & Um, B. (2025). Conflict Resolution Styles in Intimate Relationships of College Students with Adverse Childhood Experiences. *Trauma Counseling and Resilience*, 2(2). <https://doi.org/10.33470/2997-7088.1070>
8. Paterson, R. J. (2000). *Assertiveness: How to Express Yourself and Stand Up for Your Interests at Work and in Relationships*. Oakland, :New Harbinger Pubn.
9. Salter, A. (2002). *Conditioned reflex therapy: The classic book on assertiveness that began behavior therapy*. Gretna : Wellness Institute.
10. Thomas, K.W., & Kilmann, R.H. (1974). *Thomas-Kilmann Conflict Mode Instrument*. Tuxedo, New York : XICOM.
11. Wolpe, J. (1990). *The practice of behavior therapy* (4th ed.). New York : Pergamon.

## References

1. Vasylevskiy, V.S., & Desiatnyk, A.B. (2025) Psychodiagnostics of personal assertiveness: adaptation of the Rathus assertiveness scale – 30. *Perspektyvy ta innovatsii nauky – Perspectives and Innovations in Science*, 11(57), 1664-1676. [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-11\(57\)](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-11(57))
2. Harkavets, S. (2023). *Psykhologichni osnovy viktyologii [The Psychological Foundations of Victimology]*. Kyiv : SNU imeni V.Dalia. [in Ukrainian].
3. Mazohina, I. (2025). Konfliktnist na agresyvnist yar proyavy destruktyvnykh staniv osobystosti [Conflict and Aggression as Manifestations of Destructive Personality States: Theoretical and Practical Aspects]. *Visnyk Mizhnarodnogo ekonomiko-humanitarnoho universytetu imeni akademika Stepana Demyanchuka: seria Pedagoghika ta psykhologhiya – Bulletin of the Academician Stepan Demianchuk International University of Economics and Humanities: Series of Pedagogy and Psychology*, 3, 172-177. <https://doi.org/10.32782/3041-2021/2025-3-24> [in Ukrainian].
4. Petrychenko, O.V., & Fedorenko, A.F. (2025) Teoretychna model asertyvnoho potentsialu osobystosti srudentskoi molodi [A theoretical model of assertive potential of the student's youth]. *Naukovyi chasopys UDU imeni M.P. Dragomanova. Seria 12. Psykhologichni nauky – Scientific Journal of Mykhailo Dragomanov Ukrainian State University. Series 12. Psychological Science*, 27(72), 127-139. [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series12.2025.27\(72\).11](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series12.2025.27(72).11) [in Ukrainian].
5. Sannikova, O.P., Sannikov, O.I., & Podoliak, N.M. (2013). Diahnostyka asertyvnosti: rezultaty aprobatsii metodyky «Tokas» [Diagnostics of assertiveness: results of testing the Tokas methodology]. *Nauka i osvita – Science and Education*, 3, 140-144. Retrieved from [http://nbuv.gov.ua/UJRN/NiO\\_2013\\_3\\_42](http://nbuv.gov.ua/UJRN/NiO_2013_3_42) [in Ukrainian].
6. Alberti, R.E., & Emmons, M.L. (2017). *Your perfect right: Assertiveness and equality in your life and relationships* (10th ed.). Oakland, CA : Impact Publishers, and imprint of New Harbinger Publications, Inc. Режим доступу: [https://archive.org/details/yourperfectright0000albe\\_k8d4/page/n5/mode/2up](https://archive.org/details/yourperfectright0000albe_k8d4/page/n5/mode/2up)
7. Li, H., Duys D.K., & Um, B. (2025). Conflict Resolution Styles in Intimate Relationships of College Students with Adverse Childhood Experiences. *Trauma Counseling and Resilience*, 2(2). <https://doi.org/10.33470/2997-7088.1070>
8. Paterson, R. J. (2000). *Assertiveness: How to Express Yourself and Stand Up for Your Interests at Work and in Relationships*. Oakland, :New Harbinger Pubn.
9. Salter, A. (2002). *Conditioned reflex therapy: The classic book on assertiveness that began behavior therapy*. Gretna : Wellness Institute.
10. Thomas, K.W., & Kilmann, R.H. (1974). *Thomas-Kilmann Conflict Mode Instrument*. Tuxedo, New York : XICOM.
11. Wolpe, J. (1990). *The practice of behavior therapy* (4th ed.). New York : Pergamon.

## THE RELATIONSHIP BETWEEN THE LEVEL OF ASSERTIVENESS IN ADOLESCENTS AND THEIR BEHAVIORAL STRATEGIES IN CONFLICTS

Olga Petrychenko

Postgraduate Student of the Department of Psychology

Mykhailo Dragomanov State University of Ukraine

9, Pyrohov Str., Kyiv, Ukraine, 01601

[o.v.petrychenko@udu.edu.ua](mailto:o.v.petrychenko@udu.edu.ua), <https://orcid.org/0009-0001-3591-0448>

### Abstract

The article presents the results of a study on the relationship between the level of assertiveness in young adults and behavioral strategies in conflict situations. The aim of the study was to determine the nature of statistical relationships between the components of assertiveness and the specific features of conflict strategy selection, as well as to identify personality typological profiles based on assertiveness indicators and behavioral responses in conflict situations. The study employed correlation, cluster, and variance analyses, which made it possible to comprehensively assess the interdependence of the investigated characteristics. It was found that assertiveness is most strongly associated with the strategies of competition and accommodation. The study revealed that certain personality characteristics, including neuropsychological stability, readiness for active behavior, and constructive aggressiveness, may influence the choice of behavioral patterns in conflicts. Ward's method of cluster analysis identified four assertiveness profiles in the context of conflict behavior: low-assertive non-confrontational, moderately low-assertive accommodating, highly assertive de-escalating, and moderately high-assertive confrontational profiles. The identified types demonstrated meaningful psychological differences, which were confirmed by the results of one-way analysis of variance (ANOVA) and the Kruskal–Wallis test. The practical significance of the study lies in the possibility of using the obtained results to develop differentiated psychological support programs, assertiveness development trainings, and strategies for forming constructive interaction in conflict situations. Further research perspectives include studying the stability of the identified profiles, their relationships with other behavioral strategies, and evaluating the effectiveness of psychological interventions aimed at developing cooperation and constructive conflict resolution.

**Keywords:** assertiveness, adolescence, conflict behavior, conflict strategies, competition, accommodation, cooperation, psychological profile.

*Подано 11.05.2026*

*Рекомендовано до друку 18.05.2026*